

БАШКОРТОСТАН РЕСПУБЛИКАҢЫ
БЕЛОРЕТ РАЙОНЫ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
МУНИЦИПАЛЬ БЮДЖЕТ ДӨЙӨМ БЕЛЕМ УЧРЕЖДЕНИЕҢЫ
СЕРМӘН УРТА ДӨЙӨМ БЕЛЕМ БИРЕҮ МӘКТӘБЕ

Каралды Башланғыс кластар буйынса директор урынбащары _____/Баймөхәмәтова Ф.А 1-се беркетмә 29.08. 2025 йыл	Килешелде Тәрбиә эштәре буйынса директор урынбащары _____/Фәткуллина Л.Х./ 1-се беркетмә 29.08 2025 й	Раслайым мәктәп директоры _____ / Азнабаев Ф.Р./ № 139 бойорок 29.08.2025 й
---	---	--

2025-2026 укыу йылына өстәлмә эшмәкәрлек курсының тәбиғи
фәндәр йүнәлеше буйынса
эш программаһы

Исеме: ***Башкорт телен өйрәнәм***

Класс: ***2б***

Дөйөм сәғәт һаны: 34

Азналык сәғәт һаны: 1

Программа: **Ф.Ф.Муртазина, З.Г.Нафикова** Башкорт теле һәм әзәбиәте
программаһы. Укытыу рус телендә алып барылған мәктәптәрзең I-IX
кластары өсөн Өфө, “китап”, 2022 й.

Укытыусы: ***Айгилдина Гүзәл Львовна***

КУРСКА ДӨЙӨМ ХАРАКТЕРИСТИКА

Башкорт теле – башкорт халкының туған теле һәм Башкортостан Республикаһының дәүләт теле булып һанала. Башкорт теле баланың фекер үсешенә булышлык итә; белем һәм күнекмәләрҙе үз аллы үзләштереп һаләттәрен үстерә, шулай ук укыусыларҙың үстөрөүсә укыу эшмәкәрлеген ойштора. Киләсәктә төрлө белемдә үзләштереп һәм һаклау формаһы буларак, башкорт теле бөтә предметтар менән тығыз бәйләнештә тора һәм профессиональ күнекмәләрҙе үзләштереп сифатына йөгөнтө яһай. Аралаша белеү, шул һөҙөмтәлә уңыштарға өлгәшөү шәхес тормошоноң төрлө өлкәләрендә өлгәшөлгән уңыштарын билдәләүсә характеристикаһы булып тора. ”Башкорт теле” программаһында телмәр эшмәкәрлеген формалаштырыу, телдең системаһын (фонетика, лексика, орфография, орфоэпия, грамматика, пунктуация) өйрәнеү, бәйләнешле текст менән эшләргә өйрәтөү максаты куйыла.

Тел менән әҙәби материалдары бергә кушып өйрәнелә (интеграция).

Лингвистик һәм әҙәби күренештәр, укыу материалы нигезендә, практик кулланыу максатынан сығып өйрәнелә (коммуникатив йүнәлеш).

КУРС ЙӨКМӨТКЕҢЕНЕҢ КИММӨТТӨР ЙҮНӨЛӨШЕ

Башкорт телен өйрәнеү һөҙөмтәһенә бер йүнәлеш булып укыусылар тарафынан рухи киммәттәрҙең системаһын төшөнөү һәм үзләштереп тора. Башланғыс кластарҙа түбәндәге рухи киммәттәргә игтибар бүленә.

Изгелек киммәте – кешеләрҙең тел ярҙамында бер-береһе менән бәйләнешә әҙәплелекте таныуға нигеҙләнеүен аңлау.

Аралашыу киммәте - аралашыуҙы йәмғиәттә, мәҙәниәттә әһәмиәтле бер өлөшө итеп таныу.

Матурлыҡ (гармония) киммәте – башкорт теленә матур, яғымлы халыҡ байлығы булыуын аңлап үзләштереп.

Хезмәт һәм ижад киммәте – хезмәт кешелек йәшәйешенә төп шарты, халәтә булыуын кабул итеү. Хезмәткә һөйөү тәрбиәләүҙә укыу эшмәкәрлегенә әһәмиәте зур. Укыу эшмәкәрлегә барышында ойшқанлыҡка, яуаплылыҡка, хезмәтте һөйөргә өйрәнергә мөмкин икәнлеген аңлау.

Илһөйөрлек киммәте – ғаилә, ил алдында бәләкәйҙән үк яуаплы булыуҙы тойоп үсөү.

Кешелек киммәте – үҙең һәм башкалар өсөн яуаплылыҡ тойоп үсөү, кешенә йәшәү урыны булған тәбиғәттә һаклау кәрәклеген аңлау

КУРСТЫ ҮЗЛӘШТЕРӨҮЗЕҢ ШӘХСӘН, ТАНЫП БЕЛЕҮ ҺӘМ МЕТАПРЕДМЕТ ҺӨЗӨМТӨЛӨРӨ

Предмет һөҙөмтәләре:

- башкорт теленә башкорт милли теле, Башкортостан Республикаһының дәүләт теле булыуы тураһында, кеше һәм йәмғиәт тормошондағы роле тураһында караш булдыра;
- өн һәм хәрәфтә айыра;
- әкиәт, шиғыр, хикәйә, көләмәс, йомак тыңлай, йөкмәткеләрен һөйләй;
- башкорт телендә йырҙар йырлай;
- таныш темаға хикәйә төҙөп һөйләй белә;
- башкорт теленә үҙенсәлекле хәрәфтәрен дөрөс яза;
- текстан һүзҙәрҙе, һүзбәйләнештәрҙе күсереп яза;

- телдән һәм язма формала үз фекерендә еткерә ала;
- текст, күзәтеүзәр, экскурсия буйынса һораузарға яуап яза;
- 3-6 һөйләмдән торған тексттың йөкмәткеһен яза ала.

Метапредмет һөҙөмтәләре:

- аудирование һәм укыу: телдән һәм язма хәбәр иткән мәғлүмәттә (коммуникатив йүнәлеш, текст теманы, төп фекер) адекват кабул итә;
- төрлөсә укыу күнекмәләренә эйә була (эзләнеү, карап сығыу, танышыу, өйрәнеү);
- төрлө сығанактарҙан мәғлүмәттә һайлап алыу һәләтлеге арта (матбуғат саралары, укыу өсөн тәғәйенләнгән компакт-дисклар, Интернет ресурстары); һүзлектәр менән иркен куллана ала;
- укыусы диалог төзөй белә;
- картина буйынса һөйләй ала;
- үзе, ғаиләһе йә дуһтары тураһында һөйләргә, укыған текстты аңлы һөйләй;
- зур булмаған шиғыр, һанашмакты яттан һөйләй ;
- зур булмаған текста башкорт өндәрен дөрөс итеп кысҡырып укый белә;
- был текстты үз аллы аңлы укый;
- унан кәрәкле мәғлүмәттә табып укый;
- вакиғаларға, геройҙарҙың эштәренә, кылыктарына баһа бирә белә;
- башкорт телендә нәшер ителә торған гәзит-журналдарҙы, әҙби китаптарҙы үз аллы укып аңлау күнекмәләренә эйә була;
- бер телдән икенсәһенә тәржемә итә ала.

Шәхси һөҙөмтәләре:

- башкорт теленә карата ихтирам тәрбиәләнә;
- аралашыу процесында кәрәкле һүзлек запасына эйә була һәм үз фекерен еткерәү өсөн тейешле грамматик сараларҙы үзләштерә;
- үз телмәрен күзәтә һәм уны баһалау күнекмәләренә була;
- алынған белем күнекмәләргә көндәлек тормошта куллана белә;
- телмәр этикет нормаларын һаклап, аралаша ала, телмәр аралашыу процесында ым-ишара, мимиканы урынлы куллана.

ПРОГРАММАНЫҢ ЙӨКМӘТКЕҢЕ

1. Башкортостан - туған илем (2 сәғ).

Башкортостан – минең тыуған республикам. Әйзә танышайык! Өндәр һәм хәрефтәр.

2. Безең ғаилә (2 сәғ).

Без татыу ғаилә. Минең шәжәрәм. Исем.

3. Башкорт халык аштары (1 сәғ).

Башкорт халык аштары.

4. Башкорт халык кейемдәре (1 сәғ).

Башкорт халык кейемдәре .

5. Башкорт халык ижады (8 сәғ).

Башкорт халык ижады.Әкиәттә кунакта.Исемдәрҙең килештәр менән үзгәреше.Башкорт халык уйындары.Һанашмактар. Сифат.Һамактар. Сифат дәрәжәләре.Тизәйткес-телемде төзәткес.Мәкәлдәр.Кылым.Һынамыштар. Кылымдың һан, зат менән үзгәреше, барлык- юклыкта килеүе.

6. Төстәр (1 сәғ).

Төстәр. Кылым.Уның заман мәғәнәләре.

7. Тиззән Яңы йыл (1сәғ).

Тиззән Яңы йыл.

8. Без һанайбыз (5сәғ).

Һандар. Без һанайбыз. Һандардың төркөмсәләре. Без уйнайбыз.

9. Укыу әсбаптары (1сәғ).

Укыу әсбаптары. Алмаш.

10. Һаумы, һаумы, әкиәт! (4сәғ).

Һаумы, һаумы, әкиәт! Рәүеш.

11. Йырлайык бергә! (2сәғ).

Башкорт халык йырлары. Ярзамсы һүззәр, улардың мәғәнәләре. Йырлайык бергә!

Һөйләм. “Йыйнак һәм таркау һөйләмдәр.

12. Йорт хайуандары һәм коштары (3сәғ).

Йорт хайуандары. Йорт коштары. “Карға буткаһы” байрамы. Йомактар.

Һөйләмдән баш һәм әйәрсән киҫәктәр.

13. Һаумы, һаумы, “Акбузат”! (1сәғ) .

“Акбузат”та кунакта.

14. Милли байрам- һабантуй (1сәғ).

Балалар һабантуйы.

15. Һаумы,йәй!(1сәғ) .

Тәбиғәткә сәйәхәт. Экскурсия.

**“Башкорт теле һәм әҙбиәте” предметы буйынса дөйөм башланғыс белем биреүҙең
йөкмәткеһе,тематик планлаштырыу**

№ п/п	Темалар программаһы	Сәғәттәргә бүлөү			
		1кл.	2кл.	3кл.	4кл.
1.	Танышыу	2	1	1	1
2.	Мәктәп	7	5	4	6
3.	Уйынсыҡтар,уйындар	2	-	-	-
4.	Төстәр	2	-	-	-
5.	Безҙең бакса	2	-	-	-
6.	Йыл мизгелдәре	3	-	7	-
7.	Ашамлыҡтар. Милли-аш-һыу	2	-	-	-
8.	Посуда	2	-	-	-
9.	Кейем.Аяҡ кейеме.Милли кейем	3	-	-	-
10.	Кыр,өй хайуандары	5	-	-	-
11.	Миненреспубликам	2	3	6	16
12.	Минен ғвиләм	2	12	5	5
13.	Мин һәм минен дуҫтарым	-	6	6	3
14.	Тирә-яҡ	-	8	6	4
	Барыһы:	33	35	35	35

26 класс

№	Тема	Сәғәт һаны	Дата
1.	Һаумыһығыз. Диалог. Хәлдәрең нисек?	1	3.09
2.	Һанайык әле. Һиңә нисә йәш?	1	10.09
3.	Азнала нисә көн? Дәрестәр тезмәһе.	1	17.09
4.	Минең республикам. Мин Өфөлә йәшәйем.	1	24.09
5.	Мин калала йәшәйем. Мин ауылдла йәшәйем. Өфөлә экскурсияла.	1	1.10
6.	Без -татыу ғаилә. Атай - әсәйең кем булып эшләй?.	1	8.10
7.	Үскәс кем булаһың?	1	15.10
8.	Тән өлөштәре	1	22.10
9.	Кайһы ерең ауырта? Дауаханала.	1	5.11
10.	Тазалык – безҙең һаулыҡ. Минең көн тәртибем.	1	12.11
11.	Мин ярзамсы.	1	19.11
12.	Азык – түлек.	1	26.11
13.	Емеш – еләк. Йәшелсәләр.	1	3.12
14.	Азык – түлек магазинында.	1	10.12
15.	Һауыт – һаба. Сәй табыны янында. Кунакка килегез.	1	17.12
16.	Күлдәгең матур икән..	1	24.12
17.	Мин һәм минең дуҫтар. Минең әхирәтем.	1	14..01
18.	Йорт коштары Йорт хайуандары.Дуҫым Актүш.	1	21.01
19.	Дуҫымдың йәнлектәре. Зоомагазинда.	1	28.01
20.	Дуҫыма хат. Ижади эш.	1	4.02
21.	Яңы йыл байрамы.	1	11.02
22.	Әсәләр нур сәсәләр.	1	18.02
23.	Мине уратып алған донъя.	1	25.02
24.	Безҙең фатир Минең бүлмәм.. Йорт алды.	1	4.03

25.	Мизгелдәр. Яраткан мизгелем. Инша язырға өйрәтөү.	1	11.03
26.	Яз килә. Баксалағы эштәр. Түтәлдә нимә үсә?	1	18.03
27.	Йәмле йәй. Ағастар. Урманда. Ялан үсемлектәре.	1	25.03
28.	Кырағай хайуандар. Кырағай коштар.	1	8.04
29.	Ф.Фәтколлин “Кунак табыны”.	1	15.04
30.	С.Якупов “Кем мактансың?”	1	22.04
31.	А.Йәғәфәрова “Дуслык менән шаярмайзар”.	1	29.04
32.	Г.Якупова “Рәхмәт яуғанда”.	1	6.05
33.	Ф.Исәнғолов “Батырзар”. “Кыззар менән уйнарга яраймы?”	1	13.05
34.	К.Ильясов “Тиҫкәре”.	1	20.05
35.	Нимә белдек? Нимәгә өйрәндек?	1	27.05

Укыу- укытыу методик кулланмалар исемлеге

1. Башкорт теленең алфавиты. Плакат
2. Башкорт теле грамматикаһы таблицаларза.– Башкортостандың бәләкәй даһийы. Өфө: Эдвис, 2008

Материаль- техник кулланмалар

- Телевизор
- Видеомагнитофон
- Проектор
- Ноутбук

Төп әзәбиәт исемлеге

Дәрәслек: Нафикова З.Ғ., Мортазина Ф.Ф. Башкорт теле: укытыу рус телендә алып барылған дөйөм белем биреү ойшмаларының 1 - 4-се класы өсөн туған (башкорт) телен һәм әзәбиәтен өйрәнөү өсөн дәрәслек.- Өфө: Китап, 2016 **Өҫтәлмә әзәбиәт**

1. Ғәбитова З.М. Телмәр үстөрөү дәрәстәре.- Өфө: Китап; 2009
2. Башкорт теле таблицаларза, схемаларза, җағизәләрзә. Әүбәкирова З.Ф.- Өфө: 2006
3. Журналдар: “Акбузат”, “Аманат”, “Башкортостан укытыусыһы”
4. Ял минуттары өсөн күнегеүзәр. Методик кулланма. Төзөүселәр: Исәнғолова Ә.Ф., Дәүләтколова Г.Ш. – Өфө: Эшлекле династия, 2008.
5. Тел төзәткестәр, тизәйткестәр, һанамыштар. Төзөүселәр: Исәнғолова Ә.Ф., Дәүләтколова Г.Ш. – Өфө: Эшлекле династия, 2008.
6. Әүбәкирова З.Ф., Әүбәкирова Х.Е., Дилмөхәмәтов М.И. Мин башкортса укыйым – Өфө: Китап, 2007.
7. Урыҫ мәктәптәренә башланғыс синыфтарында башкорт телен укытыу үзенсәлектәре / Шарапов И.Ә. Өфө, Китап, 1997.

8. Урыс мәктәптәрендә башкорт телен укытыузы ойштороу буйынса методик кәңәштәр // Ғәбитова З.М., Толombaев Х.А. Өфө, Китап, 2006.
9. Рус телле мәктәптәргә башкорт телен укытыу.Методик күрһәтмә.Ғәбитова З.М.,Баһаутдинова М.И., Йәғәфәрова Г.Н.,Йәғәфәров Р.Ғ. БМУИ нәшриәте. Өфө, 2008.
10. Н.А. Зайцев ысулы буйынса башкорт телендә тиз укырға өйрәтеү // Ш.Ш. Әхмәдиева. Өфө, Китап, 2001.